

Sara Ilveskorpi (AMK)

Kuvataide

MKUVAS15

2016

Sara Ilveskorpi

OLEMISEN TILA

– kuvataiteilijan yksilösuorituksesta taiteen
avokonttoriin

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Kuvataide

2016 | Sivumäärä 30

Sara Ilveskorpi

OLEMISEN TILA

– kuvataiteilijan yksilösuorituksesta taiteen avokonttoriin

Tarkastelen kirjallisessa opinnäytetyössäni omaa työskentelyäni taiteen uudella kentällä, jota muokkaavat kulttuuripolitiikan painotukset. Tuon julki mahdollisia kollektiivisia haasteita taiteilijan muuttuvassa työnkuvassa. Tutkin mitä tästä saattaa aiheutua luovuudelle ja selvitän, millaista nykytaiteilijan työ todellisuudessa on.

Etsin identiteettiäni nykytaiteilijana, mutta myös taiteilijayhteisön jäsenenä yhteiskunnassamme. Työskentelyssäni taiteilijana olen kokenut haasteita, joita en ole aiemmin tiedostanut taiteilijan työhön kuuluvana. Opinnäytetyössäni tuon ilmi ongelmakohtia työskentelystäni.

Tavoitteeni oli saada selkeyttä omaan taiteelliseen työskentelyyni tulevaisuudessa. Haasteiden ymmärtäminen vahvisti ammatillista osaamistani.

ASIASANAT:

yhteisötaide, soveltavataide, kulttuuripolitiikka, ammatti-identiteetti, taiteilijamytti

BACHELOR'S | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Visual art

2016 | Total number of pages 30

Sara Ilveskorpi

FROM INDIVIDUAL PERFORMANCES TO THE OPEN OFFICE OF ART, BY A CONCEPTUAL ARTIST OF BEING

The new field of art is shaped by cultural policy priorities in my thesis. I will study my own work on this field. I will display the possible collective challenges in the changing work of visual artists and illustrate how this will may be reflected in creativity. I will expose what it is like to work as a contemporary artist in Finland today.

I am exploring my identity as contemporary artist, but also as a member of the artistic community in our society. I have experienced challenges that I have not been previously aware in my work as visual artist. I have uncovered the problems that my work contains.

My goal was to clarify my artistic work in the future. Understanding professional challenges made me stronger in my work.

KEYWORDS:

community art, cultural policy, professional identity

SISÄLTÖ

JOHDANTO	5
TAITEILIJAMYYTTI	8
Ammatti-identiteettiä etsimässä	9
Introvertin manifesti	10
LUOVUUDEN JA HALLINNAN VÄLINEN JÄNNITE	14
ONKO TAITEENI TARKOITUS VAIN TUOTTAA HYVINVOINTIA?	17
Aktivismi kohtaa megatrendit	17
Yhteisötaiteen etiikka	20
Tulosvastuusta ja kritiikistä	21
TAVOITTEENA OLEMISEN TILA	24

KUVAT

Kuva 1. Iloinen jälleennäkeminen surutalossa.	11
Kuva 2. Prässipormanssi.	14
Kuva 3. Hymyilevät syyrialaispojat.	18
Kuva 4. Attemp to Maximize Photosynthesis.	24

JOHDANTO

Minulla on hyvin monialainen koulutus taidealalta sekä lisäksi tutkinto puutarha-alalta. Myös työhistoriani on hyvin monipuolinen. Olen aiemmin työskennellyt yrittäjänä kymmenen vuoden ajan ja sen lisäksi tehnyt taide-alan opetustehtäviä ja työskennellyt puutarhahurina. Työelämässä olen tottunut ja joutunut tekemään työni ja siihen liittyvät päätökset hyvin itsenäisesti. Tämä on sopinut minulle hyvin. Taiteellinen työskentelyni on ollut hyvin yksinäistä ja se on ollut oma valintani. Minun on helpompi jäsentää ajatuksiani teoksiksi yksinäisyydessä. Tältä osin sovin siis hyvin perinteiseen mielikuvaan ”yksin ateljeessaan riutuvasta taiteilijasta”.

Suurimman muutoksen työskentelyyn minulle toi liittyminen kuusi vuotta sitten Ateljé Tjuda Pedagogi -nimiseen taiteilijayhteisöön Kemiönsaarella. He tarjosivat minulle työtiloja ja jäsenyyttä yhdistyksessä, jonka tarkoitus on edistää ammattitaiteilijoiden työskentelymahdollisuuksia. Ajatusten vaihto toisten taiteilijoiden kanssa on kehittänyt työskentelyäni yksinäisestä sosiaalisempaan. Samalla olen löytänyt itsestäni uuden puolen yhteisötaiteilijana, sillä Ateljé Tjuda Pedagogin kautta olen työllistynyt yhteisötaiteilijana. Yhteisöissä toimiminen ei kuitenkaan ole ollut minulle itsestäänselvyys. Olen ikään kuin ajautunut yksilötaiteen tekemisestä yhteisötaiteen tielle. Olen silti sosiaalinen ihminen ja tulen toimeen erilaisten luonteiden kanssa. Yhteisötaiteellisten projektien työllistävyys ja jatkuva vuorovaikutus vievät minulta enemmän energiaa kuin tuottavat sitä. Yhteisötaiteellisten projektien jälkeen minun on ladattava akkujani yksinäisyydessä ja tämä aika on sitten pois omasta taiteellisesta työskentelystäni.

Koin joutuneeni taiteelliseen umpikujaan, missä taiteellinen sisältö joutuu jatkuvasti kamppailemaan projektien toteutuksen ja loppuun viemisen kanssa. Tämä johdatti minut opiskelemaan Taideakatemian monimuotokoulutukseen. Olen opiskeluissani syventynyt lähinnä grafiikan tekniikoihin. Opiskeluaika on ollut todella mielekästä, sillä olen siinä saanut keskittyä miltei täysin omaan tekemiseen ja ajatteluun. Opiskeluni tarkoituksena on ollut antaa minulle rauha syventää taiteilijaminuuttani ja löytää vastauksia kysymyksiin, kuka minä taiteilijana olen ja mikä on taiteen tekemiseni tarkoitus? Millaista nykytaiteilijan työ todellisuudessa on? Mihin minä taiteilijana sijoitun taiteen kentällä?

Jotta pystyisin saamaan vastaukset näihin kysymyksiin, etsin opinnäytetyössäni vastauksia siihen millaisena taiteilijan työ yleisesti koetaan? Miten se vastaa todellisuutta, varsinkin omaa todellisuuttani? Miten oma persoonallisuus vaikuttaa taiteilijaidentiteetin muodostumiseen? Millaisia jännitteitä rahoituksen painotukset luovat työskentelylleni ja muokkaavatko ne luovuuttani?

Olen työskennellyt opiskeluni aikana Koneen Säätiön Saaren kartanon residenssin, sekä Taiteen edistämiskeskuksen Varsinais-Suomen toimipisteen isännöimässä 1. Yhteisötaiteen triennaalissa, VASTAAN+OTTO, taiteilijana ja Kemiönsaaren tapahtuman tuottajana. Opinnäytetyöni aihe rajautuu käsittämään lähinnä Yhteisötaiteen Triennaalin aikana vuosina 2015 ja 2016 tehtyjä havaintoja ja esiin nousevia kysymyksiä. Viittaan opinnäytetyössäni pääosin Pirjo Roponen-Lunnaan artikkeliin Kohtaamisen taide- yhteisötaiteen ideaaleja ja käytäntöjä (2013), joka on osa hänen valmistuvaa Yhteisötaiteen horisontteja -väitöstyötään. Perustan tutkimukseni myös Koneen Säätiön Saaren kartanon residenssin yhteisötaiteilija Pia Bartschin haastatteluun 20.10.2016. Pia Hounin ja Heli Ansion Työterveyslaitokselle toimittama Taiteilijan Työ- taiteilijan hyvinvointi taidetyön muutoksessa (2013) ja Pia Feinikin tutkimus Taiteen moniottelijat. Suomalaisten ammattitaiteilijoiden työnkuvan muotoutumisen odotukset sekä asenteet managerointiin ja liiketoimintaosaamiseen (2011) ovat toimineet tarkasteluni pohjana. Laura Hyvösen pro gradu -tutkimusta Ammatti-identiteetin muodostuminen uudelleen koulutuksessa ja uudessa ammatissa (2008) lukiessa ymmärsin, että kuvataiteilijan ammatti-identiteetin muodostumiseen vaikuttaa voimakkaasti hänen persoonallinen ja sosiaalinen identiteettinsä. Minulle tehdyt ammatilliset testit johdattivat minut tutkimaan käsitteitä introvertti ja ekstrovertti suhteessa omaan persoonallisuuteeni. Tässä toimii hyvänä keskustelukumppanina Susan Cainin kirja Hiljaiset- introverttien manifesti (2012).

Käytännön toimiminen yhteisöissä sekä taiteilijan työnkuvan muuttuminen on heittänyt minulle haasteita, joihin en ole välttämättä pystynyt vastaamaan. En usko olevani ainoa taiteilija, joka kokee samoja ongelmia ja kahtiajakoisuutta työskentelyssään kuin minä. Lähdemateriaalia etsiessäni huomasin tutkimuksen keskittyvän lähinnä siihen, mitä tai mikä soveltavat taiteet ja yhteisötaide on ja miten yhteisötaiteellisia projekteja voidaan

ohjata. Taiteilijan työnkuvan muuttumisen ongelmakohtia on kyllä kartoitettu, mutta ainakin omalle kohdalleni se jättää katvealueita. Myös yhteisötaiteesta kirjaa kirjoittava Pia Bartsch kaipaa yhteisötaiteen tutkimukseen taiteilijoiden ja osallistujien omaa ääntä.

Tutkin näitä katvealueita avaamalla taiteilijamyytti -käsitettä, jonka jälkeen siirryn pohtimaan persoonallisuuden vaikutusta taiteilija-identiteetin muodostumiselle. Taiteilijan työn ja luovuuden välistä jännitettä käsittelen käytännön esimerkein taiteilijan työkuor-
masta. Kulttuuripolitiikkaa käsittelevässä luvussa kyseenalaistan taiteen rahoittajien tämänhetkiset vaikuttavuuspainotteet. Kirjoitukseni sisältää omaa kuvamateriaaliani vuosilta 2015–2016. Kuvien yhteyteen olen liittänyt katkelmia työpäiväkirjanpidostani. Viimeisessä luvussa käsittelen keinoja, joilla voisin saavuttaa itselleni parhaan mahdollisen työkyvyn. Teen myös huomioita taiteilijoiden toimeentulomahdollisuuksista, koska niillä on suoranainen vaikutus koko taiteilijayhteisön toimintakykyyn.

TAITEILIJAMYYYTTI

Koulutuksen jälkeen tavoitteenani on toimia ammattimaisesti taiteilijana. En kuitenkaan usko, että pystyn milloinkaan elättämään itseni esimerkiksi myymällä grafiikanvedoksiani. Miltei kaikki tuntemani kuvataiteilijat hankkivat elantonsa jotenkin muuten kuin tauluja maalaamalla, vaikka kertovat olevansa päätoimisesti taiteilijoita. Jotenkin toimeentulo on hankittava. Onko taiteilijan työ – sellaisena kuin se yleisesti ajatellaan – pelkkä myytti kärsivästä herkästä taiteilijanerosta, joka luo taidetta, jota vasta jälkipolvet osaavat arvostaa. Entä ovatko taiteilijat itse osallistuneet tämän myytin luomiseen? Pia Feinik toteaa tutkielmassaan Taiteen moniottelijat- Suomalaisen ammattitaiteilijoiden työnkuvan muotoutumisen odotukset sekä asenteet managerointiin ja liiketoimintaosaamiseen: ”Taiteilijan velvollisuus on ollut romanttisen taiteilijamyytin keinoin ja originellin neron asemassa kansallisen identiteetin ja sivistyksen ylläpitäminen” (Feinik 2011, 24). Feinik jatkaa, että taiteilijat todella ovat saattaneet itse osallistua tämän myytin luomiseen ja tekevät sitä yhä. Taiteilijoiden arkitodellisuuden tilanne ei välttämättä vastaa realiteettia, vaan suodattuu taidemaailmasta omaksutun toimintamallin läpi. (Feinik 2011, 30.) Myönnän, että olen joskus erehtynyt itse tähän myyttisen taiteilijakuvan luomiseen. Varsinkin toisten taiteilijoiden kanssa keskustellessa on ollut tärkeää korostaa omaa amatillista pärjäämistään.

Olen kuitenkin opiskellut puutarhuriksi, omasta kiinnostuksestani, en pakosta. Tätä työtä olen tehnyt kesäisin, että olen voinut talvisin keskittyä vain taiteen tekemiseen. Olen pysynyt sulauttamaan puutarhurin työn sekä taiteen tekemisen hyvin yhteen. Koen puutarhurin työn olevan osa identiteettiäni, sillä se liittyy arvoihin, jotka ovat minulle hyvin tärkeitä. Työ puutarhassa ja kasvien parissa on mielestäni vahvistanut taiteellista työskentelyäni ja ajatteluani. Tämä näkyy selvästi taiteellisessa opinnäytetyössäni, jossa käsittelem elämää ylläpitävien prosessien tärkeyttä. ”Attempt to Maximize Photosynthesis” -teossarja ei olisi syntynyt, jos en olisi voinut työstää sitä ajatuksen tasolla samalla kun vaalin taimien kasvua Westers Trädgårdin luomupuutarhurina. Nykyään katson puutarhurin työn olevan osa taiteilijaidentiteettiäni, enkä häpeä myöntää kitkeväni rikkaruohoja työkseni.

Myös yhteisötaide on avannut minulle ansaintamahdollisuuksia. Se on hyvä, koska yhteiskunnan puolelta kohdistuu taiteilijoihin valtava taloudellinen tulosvastuu. Työskentelyni yhteisötaiteilijana on kuitenkin pahimmillaan johtanut totaaliseen uupumukseen ja taiteelliseen saamattomuuteen. Koen kyvyttömyyttä taiteilijan työnkuvaan, jonka vallitseva normisto on nykyhetkeen luonut. Pia Houni ja Heli Ansio ovat tutkineet taiteilijan hyvinvointia taidetyön muutoksessa ja toteavat: ”Monet kuvataiteilijat tekevät samaan aikaan omaa taiteellista työtään, että muuta työtä, joka useimmiten turvaa elannon. Ajankäytön strukturointi taiteellisen työn ja muun työn, saati muiden arjen velvoitteiden, kuten työn ja perheen yhteensovittamisen välillä kuormittaa kuvataiteilijoita henkisesti.” (Houni & Ansio 2013, 157.)

Ammatti-identiteettiä etsimässä

Luin kuvataiteilija Hannu Väisäsen haastattelun (Nevalainen 2016), jossa hän toteaa kuvitelleensa nuorena, että taidetta tehdään kollektiivisesti muiden kanssa. Hänelle on ollut isku huomata, että hän joutuu vetäytymään yksinäisyyteen tehdäkseen taidetta. Väisäsen kokee kärsivänsä yksinäisyydestä, koska on luonteeltaan sosiaalinen. Yhteisötaiteilija ja valokuvaaja Pia Bartsch kertoi minulle 20.10.2016 tehdyssä haastattelussa alkaneensa tehdä yhteisötaidetta valokuvauksen sijasta, koska on niin sosiaalinen. Hän kertoi nauttivansa energiasta jota saa työskennellessään ryhmässä muiden kanssa. Performanssitaiteilija ja aktivisti Ange Taggart kertoi minulle yhteisen Moving In Kimito -projektimme aikana keväällä 2015, että hänen ajattelunsa ja taiteellisen tekemisensä pitää käynnissä jatkuva vuorovaikutus muiden kanssa. Nämä taiteilijoiden sosiaalisuuden kuvaukset eivät mielestäni vastaa sitä vaikutelmaa, joka taiteilijan työstä perinteisesti annetaan. Näistä kuvauksista en löydä itseäni. Yhteisötaiteen ilmaantuminen taiteen kentälle on varmasti osaltaan vaikuttanut sosiaalisen vuorovaikutuksen kasvuun taiteilijan työssä.

Ennen opiskeluni aloittamista olin sellaisessa umpikujassa oman tekemiseni kanssa, että kävin ammatinvalintapsykologin haastattelussa. Sairauteni vuoksi minulle tehdyn kuntoutustutkimuksen vuoksi kävin myös moniosaisissa psykologisissa testeissä. Ammatillisessa Hoilandin testissä, 13.1.2015 korostuivat selkeästi tieteellinen ja taiteellinen puoleni: ”Olet kriittinen, älyllinen ja looginen. Olet utelias ja haluat löytää syytä ja ratkaisuja

ongelmiin. Olet itsenäinen ja työskentelet mielelläsi omaan tahtiisi. Pidät tehtävistä, jotka antavat mahdollisuuden ilmaista itseäsi. Olet omaperäinen, itsenäinen ja emotionaalinen”. Näiden tutkimuksien kautta aloin kiinnostua enemmän siitä, miten ammatillinen identiteetti lopulta muodostuu.

Laura Hyvönen toteaa: ”Laajasti ajateltuna ammatti-identiteetti voidaan nähdä yksilön suhteena yhteiskunnassa toimimiseen ja vallitsevaan työnjakoon; suhteena siihen millaiseksi yksilö kokee oman paikkansa, asemansa ja osallisuutensa ympäröivässä yhteiskunnassa” (Hyvönen 2008, 15). Ammatti-identiteetti muodostuu siis samaistumisesta omaan ammattiin. Hyvönen toteaa myös, että persoonallinen identiteetti on yksilön käsitys ja kokemus itsestään suhteessa muihin hänen yhtäläisyyksiensä ja eroavaisuuksiensa perusteella. Sosiaalisessa identiteetissä taas on kyse siitä, miten yksilö määrittelee itsensä ollessaan vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa tai toimiessaan ryhmän tai sosiaalisen yhteisön jäsenenä. (Hyvönen 2008, 15.) Sekä persoonallinen että sosiaalinen identiteetti ovat siis voimakkaita ammatti-identiteetin rakennusosia. Voiko näitä edes erottaa toisistaan taiteilijan ammatissa?

Introvertin manifesti

”Iloinen jälleennäkeminen surutalossa Saaren kartanon residenssissä keväällä 2015. Pia Bartsch ja Ange Taggart, kaksi suurta naista ja yhteisötaiteilijaa, joita suunnattomasti ihailen. Ange on luonamme Ateljé Tjuda Pedagogiossa Kemiönsaaressa residenssivieraana. Järjestän yhdessä hänen kanssaan Moving In Kimito -yhteisötaideworkshopin. Angen kautta tutustun Pia Bartschiin ja yhteisötaiteiden läänintaiteilija Suvi Solkioon. Pian olen mukana VASTAAN+OTTO 1. Yhteisötaiteen triennaalin järjestelyissä. Aluksi triennaalin laajuus hirvittää, mutta ensimmäisten tapaamisten jälkeen tuntuu turvalliselta tehdä projekti yhdessä ihmisten kanssa, joiden vastuuntuntoon ja osaamiseen voin luottaa. Pia ja Ange ovat molemmat äärisosiaalisia. Kadehdin tuota sosiaalisuutta. En koskaan pystyisi olemaan kuin he. Kerron tästä Pialle. Hän sanoo minulle, ”tärkeintä on tapa, jolla kohtaat ihmiset, se että sä osaat kuunnella”. Ymmärrän, että sosiaalisuus ei lopulta ole tärkein asia, jota yhteisötaiteilijalta vaaditaan, sosiaalisuus auttaa omassa

jaksamisessa. Kuinka onnekas olen, että olen saanut tutustua ja työskennellä molempien taiteilijoiden kanssa!”

Kuva 1. Iloinen jälleennäkeminen surutalossa. Kuva: Sara Ilveskorpi

Psykologien toimittamien testien perusteella sovin siis erittäin hyvin työskentelemään taiteilijan ammatissa. Missään opiskelujeni vaiheessa, ei aiemmissa eikä nykyisissä, ole painotettu taiteilijan työn sosiaalista puolta. Kuvataiteilijoita koulutetaan pitkälti yksilösuoritukseen. Kuitenkin jatkuva ihmisten kohtaaminen ja sosiaalinen kanssakäyminen ovat juuri niitä asioita, jotka olen kokenut raskaaksi ammatissani. Pirjo Roponen-Lunnas toteaa artikkelissaan Kohtaamisen taide- yhteisötaiteen ideaaleja ja käytäntöjä: ”Kuvataiteilijan työskentely on ollut perinteisesti yksinäistä verrattuna esimerkiksi teatteri- ja musiikkimaailman ammatilliseen työnjakoon. Kuvataiteilijoiden yhteistyö ja yhteistyöryhmät murtavat perinteistä yksilö-taiteilija-mallia.” (Roponen-Lunnas 2013.) Tutkimuksen tasolla tästä muutoksesta siis ollaan kuitenkin tietoisia.

Mutta mistä sosiaalisen kanssakäymisen aiheuttama väsymykseni, joskus jopa ahdistus johtuu? Tulen kuitenkin toimeen hyvin erilaisten ihmisten kanssa ja ihmissuhteet ovat minulle tärkeitä. Ymmärrän toisten tarpeita ja heidän ongelmiaan. Olen opetustöissäni kohdannut erityisryhmiä, hyvin eri ikäisiä ihmisiä ja erilaista lähtökohdista olevia opiskelijoita ilman mainittavia ongelmia. Suomalaisen persoonallisuustieteen tutkija ja sovel-

tavan psykologian professori Liisa Keltikangas-Järvinen sanoo Tiede-lehden haastattelussa (Forsell 2009), että ihmisen temperamentti perustuu yksilön neurofysiologiseen rakenteeseen, joka on jokaisella yksilöllinen. Ihmisen persoonallisuus rakentuu siis hänen yksilöllisen temperamenttinsa pohjalle. Näin kirjoittaa myös Susan Cain kirjassaan *Hiljaiset- introverttien manifesti*, joka kartoittaa introverttia ja ekstroverttia persoonaa suhteessa länsimaisen kulttuurin ihanteisiin (Cain 2012, 124). Karkeasti introvertin ja ekstrovertin määritelmät voi avata niin, että introverttiä kiehtoo mielen sisäinen maailma, ajatukset ja tunteet, kun taas ekstroverttiä mielen ulkoinen elämä ihmisten ja toiminnan parissa. Introvertit sukeltavat merkityksiin siinä, missä ekstrovertit kaipaavat lisälatausta. (Cain 2012, 23.)

Tämän hetken yhteiskunta arvostaa yhteistyötaitoja ja ekstrovertismiin kannustetaan jo peruskoulusta lähtien. Erilaiset ryhmätyöprojektit ja korkea stimulaatio ovat tätä päivää kaikkialla. Myös esiintymistaidon arvostus ja kilpailuhenkisyys ovat huipussaan. Se kuinka suosittu olet, on merkki menestyksestä. Se kuinka sosiaalinen olet vaikuttaa menestymiseesi valtavasti. Susan Cain toteaa: ”Kuitenkin mielenlaatu, joka saa seisahtumaan ja pohtimaan ärsykeitä enemmän kuin reagoimaan niihin sumeilematta, liittyy tieteellisten ja taiteellisten saavutusten perinteeseen” (Cain 2012,18). Cain kirjoittaa, että introvertit pitävät yleensä hitaasta ja harkitsevasta työskentelytyylistä ja introvertin työskentely saattaa helposti häiriintyä ulkopuolisista häiriöistä (2012, 24). Onko yksinolo siis keskeinen tekijä luovuudelle? Cain vastaa kysymykseeni: ”Luovat ihmiset työskentelevät mielellään itsenäisesti, ja yksinäisyys on usein elintärkeää luovuudelle ja tuottavuudelle” (2012, 94).

Pia Bartsch kuvailee haastattelussani yhteisötaiteilijan ominaisuuksia sanoin: ”Ulospäinsuuntautunut, jopa yltiömäisen sosiaalinen”. Ovatko yhteisötaideprojektit pohjimmiltaan ekstrovertismiin perustuva taide- ja työskentelymuoto, taiteen avokonttorieita, joissa korostetaan ryhmäajattelua? Työnhakuilmoituksissa vilisevät usein sanat *uloapäinsuuntautunut* ja *tiimipelaaja*. Tähän on menty myös taiteellisilla aloilla. Pelkkä luovuus ei enää tunnu riittävän taiteellisessa työssä. Cain kertoo ekstroversion ja introversion olevan pohjimmiltaan erilaisten ärsytystasojen tarvetta (2012, 151). Taiteilijan työ sisältää nyky muodossa useita erilaisia osa-alueita, jotka on hallittava ammattimaisesti. Ärsykeitä

saattaa muodostua liikaa ja se johtaa liialliseen kiihtymykseen ja ahdistuneisuuteen. Tässä vaiheessa tutkimustani toteen, että olen introvertti.

LUOVUUDEN JA HALLINNAN VÄLINEN JÄNNITE

”Prässipormanssi, VASTAAN+OTTO, Ateljé Tjuda Pedagogi Kemiönsaari, huhtikuu 2016. Osallistun Katriina Andrianovin yhteisöanimointiworkshopiin. Olen aika voipunut VASTAAN+OTTO järjestelyistä ja tuntuu siltä, etten ole kovinkaan vastaanottavaisella tuulella. Yksi esitys on jouduttu peruuttamaan esityspaikan puuttumisen vuoksi. Paikallinen lehdistö ei ole saapunut paikalle, vaikka olen pitänyt heihin tiiviisti yhteyttä. Sekin huolettaa, saammeko yhtään osallistujia esityksiin ja workshoppeihin... Pia Bartsch ja Katriina majoittuvat Tjudassa koko vastaan+otto Kemiönsaaren osuuden ajan. En ehdi paljoakaan oleilla heidän kanssaan, vaikka haluaisin. Mies ja lapsi ovat sairaina ja minun on vietettävä illat kotona. Katriinan workshop vie kuitenkin ajatukset muualle. En enää huolehdi järjestelyistä, kaikki on tässä ja nyt. Me seitsemän workshopiin osallistuvaa taiteilijaa muodostamme oman vuoropuhelusta kasvavan yhteisön.”

Kuva 2. Prässipormanssi. Kuva: Sara Ilveskorpi

Kokonaisuudessaan nykytaiteen muodoista esimerkiksi yhteisötaideprojektit ovat taiteilijoita hyvin työllistäviä ja haastavat näin perinteisen taiteilijan työn. Varsinaisen taiteellisen työn lisäksi taiteilijan on hallittava koko teoksen tuotanto, aina suunnittelusta esit-

tämiseen asti. Pirjo Roponen-Lunnas puhuu ”luovuuden ja hallinnan välisestä jännitteestä” (2013). Olen omakohtaisesti kokenut, kuinka henkisesti raskaita yhteisötaideprojektit voivat olla. Ajattelu, ideointi- ja suunnittelutyö ja jatkuva uuden luominen, sekä ongelmien ratkominen vaikuttavat ratkaisevasti luovaan prosessiin. Työn erottaminen omista ajatuksista on todella vaikeaa. Tämä kaikki vaikuttaa omaan jaksamiseen.

Pia Bartschin mukaan suuri ongelma yhteisötaideprojekteissa hänen mielestään on juuri se, että taiteilija joutuu toimimaan myös tuottajana. Se vaikuttaa usein teosten laatuun, kun taiteilija ei pysty keskittymään oleelliseen, eli taiteelliseen prosessiin. Tämä verottaa suoraan luovuutta. Pia Houni ja Heli Ansio taas nimeävät vuorovaikutukseen liittyvän kuormituksen: ”Opettamisessa kuormittavat vastuu ja kiire, haastavat opetusryhmät ja vaihtelevat puitteet tai välineet. Taideopettajan pitää olla tekemisissä erilaisten ihmisten kanssa, joilla voi olla epärealistisia käsityksiä kyvyistään ja pitää luoda opetusryhmään hyvä ilmapiiri, olipa oma mieliala mikä tahansa. Lapsia opettaessa pitää olla tarkkaavainen ja sietää melua ja epäjärjestyä. Vuorovaikutukseen liittyvät kuormitustekijät ovat läsnä myös muussa kuin opetustyössä, esimerkiksi yhteisötaideprojekteissa ja yleisesti ottaen asiakaskontakteissa.” (Houni & Ansio 2013, 160.)

Työskentelin 1. Yhteisötaiteen triennaalissa VASTAAN+OTTO taiteilijana sekä Kemiönsaaren tuottajana. Tapahtuman suunnittelu alkoi jo toukokuussa 2015, vaikka varsinaisen tapahtuma aika olikin huhti–kesäkuussa 2016 ja Kemiönsaaren osuus 5.5.–8.5.2016. Koska yhteisöiden kanssa toimivat taiteilijat ovat todenneet työskentelynsä usein hyvin haasteelliseksi ja yhteisötaiteesta, sekä taiteilijan työnkuvan muutoksesta käydään taiteen kentällä laajemmin paljon diskurssia, oli 1. Yhteisötaiteen triennaalin tavoitteena tehdä tapahtuma taiteilijayhteisön ehdoilla, sen jäsenten kanssa ja nimenomaan heidän lähtökohdistaan. Tehtäväni triennaalin järjestelyissä oli hyvin moninainen. Aluksi osallistuin koko tapahtumaan haettujen taideteosten valitsemiseen juryn jäsenenä. Toimin Kemiönsaarella yhdistyksemme kontaktihenkilönä tapahtumaa isännöiviin Saaren kartanon residenssiin ja Taiteen edistämiskeskuksen Varsinais-Suomen osastoon päin. Työskentelin myös suoraan yhteistyössä Kemiönsaaren valikoituneiden taiteilijoiden kanssa, avustaen heitä mm. esityspaikkojen haussa, majoituksen järjestämisessä, autonkuljettajana ja emäntänä.

Tapahtuma-aikana Kemiössä järjestimme vierailevien taiteilijoiden esitysten ja taideteosten lisäksi omaa ohjelmaa. Näiden tuottamisessa päävastuu oli minulla ”Jaettu” -graafikanworkshop ja ”Yhteisötaidetta lintukodossa”-esitelmän kohdalla. Koko tapahtuman tiedottaminen oli järjestetty isännöivien tahojen puolesta. Minun täytyi kuitenkin luoda tapahtumakuvaukset ja muu tiedotusmateriaali Kemiönsaaren osuudesta. Vastuullani olivat Kemiönsaaren osuuden Facebook-, Instagram- ja Twittermarkkinointi ja jatkuva sosiaalisen median päivittäminen. Paperiesitteiden ja julisteiden levittäminen vei oman aikansa. Tämän lisäksi osallistuin muutamaa yhteiseen suunnittelupäivään Turussa sekä edustin yhdistystämme Saaren kartanon kevätjuhlassa. Osallistuin myös Yhteisötaiteen TAIKE -päiville IHME -festivaaleilla Helsingissä, jossa yhdistyksellämme oli puheenvuoro, sekä VASTAAN+OTTO -tapahtumaan Turussa. Varsinainen tapahtuma Kemiönsaarella käsitti vain neljä päivää. Kokonaisuudessaan Yhteisötaiteen triennaali vaati minulta kuitenkin yli 100 työtuntia. Nämä työtunnit eivät jakautuneet tasaisesti jollekin tietylle aikajaksolle, vaan ripotellen kokonaisen työvuoden ajalle.

Tapahtuman järjestelyt sujuivat loppujen lopuksi omalla painollaan ja Saaren kartanon residenssin ja TAIKE:n avulla. Haastavaksi työn teki minulle kuitenkin jatkuva kontaktien ylläpitäminen järjestäjiin ja taiteilijoihin, deadline-päivien seuraaminen markkinointimateriaalin osalta, tapahtuman tiedottaminen ja yhteydenpito lehdistöön sekä tapahtuman hajanaisuus. Tapahtumaa isännöivät tahot huolehtivat osaltaan rahoituksesta, mutta yhdistyksemme joutui kuitenkin hakemaan myös omaa rahoitusta. Apurahahakemusten tekeminen kustannusarvioineen vei sekin oman aikansa.

Työn kuormittavuutta lisäsi se, että samanaikaisesti tapahtuman kanssa opiskelin jo Taideakatemiassa, sekä valmistauduin kahteen näyttelyyn. Lisäksi minulla oli yhdistyksen toimintaan sisältyviä velvoitteita, muun muassa toimintasuunnitelman ja apurahahakemusten tekoa. TAIKE maksoi minulle palkkion tekemästäni työstä Yhteisötaiteen triennaalin hyväksi, mutta korvaus ei kattanut läheskään kaikkia työhöni käyttämiä työtunteja. Osaltaan halusin myös olla mukana rakentamassa yhteisötaiteilijoille yhteistä tapahtumaa talkootyönä. Lisäksi koin, että minulle oli ammatillisesti erittäin tärkeää osallistua tapahtumajärjestelyihin.

ONKO TAITEENI TARKOITUS VAIN TUOTTAA HYVINVOINTIA?

Olen itse käytännössä kokenut, kuinka taiteilijan perinteinen työnkuva on muuttunut sekä moniammatillisempaan että sosiaalisia suhteita työskentelyssä korostavaan suuntaan. Mutta, myös tarkastelemani yhteisötaide on muutoksessa. Se on selkeästi siirtymässä marginaalista osaksi nykytaiteen kentän keskiötä nykytaiteen sosiaalisten merkitysten korostumisen myötä. Taiteilijoiden ja moniammatillisten ryhmien vuorovaikutus on edesauttanut yhteisötaiteellisten projektien syntyä. Hyvinvointitaiteesta ja taiteen hyvinvointivaikutuksista keskustellaan taidekentällä paljon, joten yhteisötaide koetaan usein juuri hyvinvointitaiteeksi. Se kytkeytyy kulttuuripoliittikkasektorin ja julkista rahoitusta saavien kulttuurialojen paineeseen osoittaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämistätiö Cuporen julkaisussa Pitäisi laajentaa työalaansa. Kuvataiteilijan ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä, todetaan, että 20 % kuvataiteilijoista on toiminut taiteen soveltavan käytön hankkeissa. Toiminnan kohteina olivat olleet erityisesti lapset, nuoret, maahanmuuttajat, vanhukset, vammaiset ja sairaat. Moni tutkimukseen vastannut taiteilija pani toivonsa kuvataiteilijoiden työllistymiseen sosiaali- ja terveyssektorille tai yritysmaailman työhyvinvointi- tai valmennushankkeisiin. Vastaajien joukosta löytyi myös taiteen soveltavaan käyttöön tai tätä koskevaan kulttuuripoliittiseen diskurssiin kriittisesti suhtautuvia. (Herranen & Houni & Karttunen 2013, 89.)

Aktivismi kohtaa megatrendit

Hymyilevät syyrialaispojat. Suomalais-syyrialainen yhteisötaiteellinen workshop lapsille, kesä 2016, Kemiönsaari. En ota workshopista ohjaajanpalkkiota, sillä minusta tuntuu pahalta, että hyötyisin jotenkin taloudellisesti lasten hädästä. Kemiönsaaren kunta tarjoutuu kuitenkin maksamaan workshopin materiaalit. Minun ei tarvitse maksaa niitä itse. Tällä kertaa. Olen varannut työskentelyyn kaksi päivää. Tarkoitus on pitää hauskaa, saada uusia kavereita ja ylläpitää jo opittua suomen kielen taitoa. Osallistujia on hankala saada mukaan. Suomalaisia lapsia ilmaantuu paikalle kaksi. Syyrialaiset tulevat, mutta vain pojat saavat osallistua. Tunnen itseni ärsyyntyneeksi ja pettyneeksi tyttöjen puolesta. Harmittaa, kun suomalaisia lapsia ei tullut mukaan

enemmän, vaikka workshop on ilmainen ja järjestän sen opiskelu- ja näyttelykiireiden keskellä. Olen jännittänyt workshopin ohjaamista jo viikon, miettinyt miten lasten yhteistyö alkaa sujua ja miten kulttuurierot vaikuttavat. Kaikki sujuu kuitenkin hyvin kieliongelmista huolimatta. Syyrialaispojat tekevät molemmat kuvan kauniista isosilmäisestä naisesta. Luulin, että islam kieltää ihmisen kuvaamisen. Kysyn heiltä ketä kuva esittää, onko se äiti? Pojat ovat hiljaa, he eivät vastaa. Käymme taiteen tekemisen välissä ulkoilemassa, pojat haluavat pitää minua kädestä. Myöhemmin kunnan pakolaiskoordinaattori laittaa minulle sähköpostin, jossa kiittää workshopin järjestämisestä. Hän kertoo, että pojat olivat viihtyneet todella hyvin. Heillä on ollut hankalaa, ovat viettäneet kolme vuotta pakolaisleirillä huonoissa olosuhteissa ennen Suomeen tuloa ja heidän äitinsä oli kuollut. Seuraavina viikkoina en voi olla ajattelematta hymyilevien syyrialaispoikien surua. Alakuloa ei voi välttää. Kiroan paha maailmaa ja itseäni, kun en voi olla enemmän.

Kuva 3. Hymyilevät syyrialaispojat. Kuva: Sara Ilveskorpi

Pirjo Roponen-Lunnas määrittelee yhdeksi yhteisötaiteen ideaaliksi ihmisten sosiaaliseen ja fyysiseen ympäristöön sekä yhteiskunnan rakenteisiin vaikuttamisen (2013). Yhteisötaide onkin syntynyt taidekentän laitamille juuri kritisoimaan ja osoittamaan taiteen sekä yhteiskunnan epäkohtia. Parhaimmillaan yhteisötaide on minulle itselleni aktivismia. Nyt yhteisötaiteen tekeminen on kuitenkin trendikästä, kun megatrendeinä ovat hyvinvointi-

valtion ja julkisen sektorin muutokset. Julkinen rahoitus tukee erityisesti yhteisötaiteellisia projekteja, varsinkin jos ne tuottavat hyvinvointia ja osoittavat näin yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Roponen-Lunnas toteaa, että taiteen olemukseen, myös yhteisötaiteeseen, on aina kuulunut toteutuksen ja sisällön vapaus. Ongelmia syntyy silloin, kun varsinaiselle taiteelliselle prosessille ei löydy riittävästi aikaa tai tilaa muiden toimijoiden määritellesä sitä. (2013.) ”Avoimuus (ja moni muukin asia) on vaarassa, kun kohtaamisen tavoitteet, toimijat ja kohderyhmät, osallistujamäärät ryhmittäin, aikataulut ja prosessit, on asetettu etukäteen jopa viideksi vuodeksi. Hallinnollista ohjausta säädellään lisäksi projektien pilotti- ja konsepti-ajattelulla, siirrettävyydellä, painopisteillä jne.” Roponen -Lunnas sanoo (2013). Kulttuuripoliittisesti taide- ja kulttuurialan kehityssuunnista keskeisimpiä tällä hetkellä on taiteen soveltavien käyttöjen edistäminen. Se näkyy merkittävimpien rahoittajien painopisteissä tutkiessani heidän kotisivujaan. Taiteen edistämiskeskuksella on menossa *Taiteen käytön ja hyvinvoinnin kehittämisohjelma* ja avustusta voi hakea muunmuassa *Kulttuurin hyvinvointivaikutuksiin yhteisölle, sekä Taide- ja kulttuuripalvelujen juurruttamiseksi osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaa*. Myös Kulttuurirahastolla on haettavana apuraha, jonka tavoitteena on *edistää erityistä tukea tarvitsevien ihmisten elämänlaatua taiteen tai soveltavan taiteen keinoin*.

Minua itseäni taiteilijana hyvinvointivaikutuksien painottamisessa häiritsee eniten se, että koken taiteellisen työni oikeutuksen tulevan määrittelyksi sellaiselta taholta, jolla ei lopulta välttämättä ole minkäänlaista käsitystä taiteen tekemisestä tai siitä, miten itse taiteilijat kokevat taiteen tekemisen. He näkevät taiteessa vain hyödyn, jonka siitä saa, eivät taidetta omana itseisarvonaan. Kuuluuhan taide olennaisesti meidän ihmisten kollektiiviseen identiteettiin lajina? Ja kuka lopulta määrittelee sen, millainen taide tukee hyvinvointia, miten tämä syntynyt hyvinvointi on mitattavissa ja kuka sitä on oikeutettu mittaamaan? Erilaiset taiteelliset projektit ja hankkeet käyvät kovaa kilpailua rahoituksesta. Tämä tuottaa lisää työtä taiteilijoille. Taiteilijan on hallittava kulloiseenkin rahoittajan painopisteeksi valitsema teema ja opiskeltava, mitä se pitää sisällään ja osattava myydä tuote. Uskon, että kiusaus muotoilla projekteja rahoituksen mukaisesti kasvaa. Miten tämä lopulta vaikuttaa taiteelliseen omaperäisyyteen? Roponen-Lunnaan artikkelissa viitataan

siihen, että taide saattaa menettää ilmaisuvoimaansa, kun se laajentuu sosiaalityön ja politiikan kentille (2013). Itse taide unohdetaan.

Yhteisötaiteen etiikka

Yhteisötaiteen TAIKE-päivillä Helsingissä 1.4.2016, oli yhteisötaiteen rahoituksen lisäksi keskustelua yhteisötaiteen etiikasta. Yhteisötaiteen tekijät yhteisötaiteilija Pia Bartsch, näyttelyamanuenssi ja projektitutkija Pia Hovi-Assad sekä kuvataiteilija ja taideopettaja Susana Nevado nostivat yhteisötaiteen etiikan yhdeksi tärkeäksi kysymykseksi paneelikeskustelussaan. Yhteisötaidetta on viety ja viedään vielä enemmän erityisryhmille, sairaaloihin ja erilaisiin hoitolaitoksiin. Kaikki paneelikeskustelijat pitivät myös kyseenalaisena sitä, että projektien rahoitus määrittää niiden kestoja. Projektin loppuminen ilman tietoa jatkosta voi olla kova henkinen paikka siihen sitoutuneelle taiteilijalle ja osallistujille. Kuitenkin vastuu projektista on taiteilijalla, ei rahoittajalla. Paneelikeskustelijoista Susana Nevado kertoi joutuneensa tilanteeseen, jossa hän koki huonoa omaatuntoa siitä, että hän saadulla apurahallaan matkusti tekemään yhteisötaideprojektiä hyvin vähäosaisten ihmisten keskuuteen ja tavallaan vielä hyötyi ammatillisesti tästä työstä. Hän oli ratkaissut ongelman maksamalla apurahastaan palkan projektiin osallistuneille henkilöille. Menettely saattaa kuitenkin vääristää itse projektia, koska osallistujien motivaatio joutuu kyseenalaistetuksi. Itse koen taiteilijana todellista riittämättömyyttä esimerkiksi erityisryhmien ohjaamiseen, koska minulla ei ole sosiaali- tai terveydenhoitoalan koulutusta.

Yhteisötaiteellisista prosesseista löytyy paljon yhteisötaiteen eettisyyttä haastavia seikkoja. Itseäni soimaan usein siitä, että pelkään sitoutumista ryhmään. En nimittäin halua antaa turhia lupauksia jatkosta, joka usein riippuu rahoituksesta. Silloin tulee tunne, etten tee työtä tosissani, teen sitä vain rahan takia. Mietin myös usein, onko oikein ohjata erityisryhmiä, vaikka en ole suorittanut pedagogisia opintoja? Olenko siis tarpeeksi ammattitaitoinen työhöni? Yhteisötaiteen ideaali on tasa-arvo. Kuitenkin projekteissa taiteilijan valta-asema on usein korostunut suhteessa muihin yhteisössä toimijoihin varsinkin, jos nämä edustavat erityisryhmää. Yhteisötaiteilijat haluavatkin usein työsken-

nellä ohjaamalla ryhmää vain viitteellisesti, lähinnä toimimalla ryhmän ”työkalupakina”, eivätkä varsinaisesti halua vaikutta teoksen ulkonäköön ja sisältöön liikaa. En kuitenkaan ole varma onko se todellisuudessa mahdollista.

Pirjo Roponen-Lunnas mainitsee artikkelissaan useita yhteisötaiteen eettisyyttä haastavia seikkoja. Vaarana ovat esimerkiksi olemuksellistaminen, joka aiheutuu erilaisuuden leimaamisesta ja stereotyyppioista sekä holhoaminen, kun ollaan tekemisissä erityisryhmien kanssa. Todellisesta vuorovaikutussuhteesta, jota yhteisötaiteessa usein haetaan, saattaa näin muodostua mekaaninen suhde johonkin objektiin, jota taidetta rahoittavien tahojen painopisteet vielä vahvistavat. (Roponen-Lunnas 2013.) Julkisen rahoituksen painopisteissä erityisryhmät ovat usein juuri niitä kohteita, jotka luetaan yhteisöiksi.

Moraalin ja etiikan sotkemisessa piilee myös omat vaaransa. Eettisyys saattaa ilmentyä pinnallisena moraalina ja huolehtimisena sosiaalisen todellisuuden käsittelyn kustannuksella (Roponen-Lunnas 2013). Ristiriitojen ja ongelmien ratkominen kuitenkin kuuluu oleellisena osana taiteilijan työhön. Itseni tunnistan tässä siinä, että haluan aina projekteihini osallistuvilla olevan aina ”kivaa ja mukavaa”. Epävarmuudenhan pitäisi tuoda positiivista yllätyksellisyyttä työskentelyyn. Yhteisötaiteilijana olen myös huomannut, kuinka hankalaa projekteihin on lopulta löytää yhteisö ja osallistujia. Yhteisö harvoin haakee taiteilijaa töihin vaan päinvastoin. Toteutuvatko yhteisötaideteokset todellakin yhteisöllähtöisesti?

Tulosvastuusta ja kritiikistä

Taiteen tekemiseen on kohdistunut aina kritiikkiä. Kritiikki on kuitenkin muuttunut kovakouraisemmaksi, kuten puhe muutenkin sosiaalisissa medioissa. Pääosin kritiikki johdetaan kuitenkin siitä, että nykytaiteen murros on tapahtunut niin nopeasti, ettei katsoja ole pysynyt perässä. Yhteisötaidetta ei hyvin usein ymmärretä taiteeksi ollenkaan. Jouduin itse tekemään Yhteisötaiteen triennaalin aikana kovasti työtä sen eteen, että lähialueemme lehdistö ja yhteistyökumppanit ymmärsivät, mistä koko triennaalissa ja yhteisötaiteessa on kysymys. Yhteisötaide käsitteenä on hyvin huonosti tunnettu. Yleisöltä tuli esimerkiksi Facebook -tapahtumaamme seuraavalaisia kommentteja:

”Itsekin kun ”harrastan” taidetta nimittäin mieheni on luonto/taide/ valokuvaaja, on taide sinänsä meidänkin perheessä tärkeää mutta vierastetaan taiteen menoa siihen suuntaan että siitä ns. tavallinen ihminen ei ymmärrä mitään, silloin taide menettää merkityksensä. No miten vain, kuka mistäkin pitää ja jokaiselle se suotakoon mitä mi- tenkin ymmärtää ja ottaa omakseen. Selkeys saa ihmiset innostumaan ei liian taiteelli- nen ulos anti.”

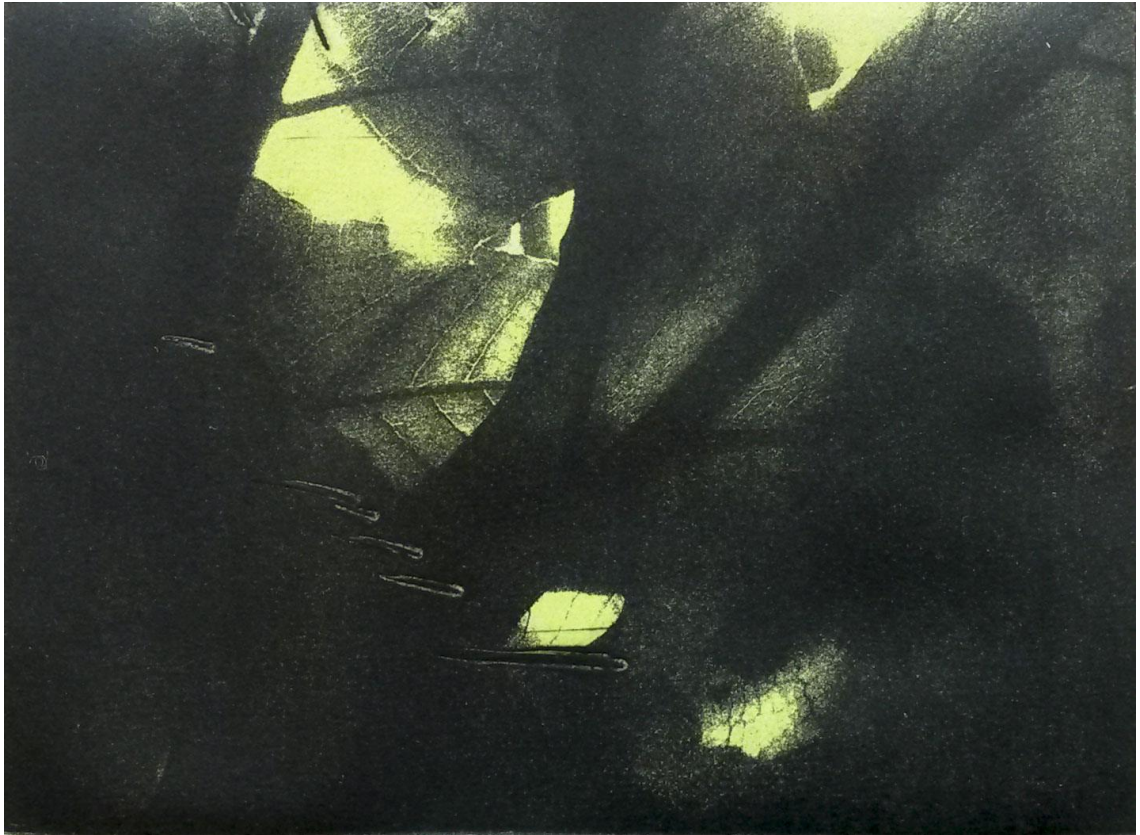
Äkkiseltään ajateltuna taiteilija saattaisi tässä kohtaa hymähtää, tuomita kirjoittelun ty- peränä ja loukkaantua kritiikistä, mutta onko oikein aliarvioida kirjoittajaa? Pia Bartch sanoo, että yhteisötaiteessa osallistujaa, katsojaa tai kokijaa ei voi aliarvioida. Yhteisö- taide menettää muuten merkityksensä. Omaan henkilökohtaiseen studiotaitteeseeni koh- distuvan kritiikin voin sivuuttaa kohtuullisen helposti, varsinkin jos se tulee ”tavalliselta kansalaiselta”, mutta yhteisötaiteessa kritiikkiä ei pääse karkuun niin helposti.

Seurasin mielenkiinnolla keskustelua Jani Leinosen Kiasmassa 4.9.2015–31.1.2016 ol- leen Tottelemattomuuskoulu näyttelyn ympärillä. Leinonen haastaa mainosmaailmasta tutuin keinoin yhteiskunnan rakenteita. Pidän Leinosen työskentelytavasta, vaikkakaan se ei ole kovin originelli. Hän on kuitenkin saavuttanut uskottavuuden ja kansainvälistä tun- nettavuutta, myös yhteisötaiteilijana. Yleisönosastopalstojen ja blogien keskusteluissa toinen puoli kommentoijista pitää Leinosen taidetta nerokkaana, osa vain halpamaisena oman uran edistämiskampanjana. Jani Leinonen kutsuu ihmisiä sekä tekijöitä rinnalleen osallistumaan. Hän ei työskentele yksin, vaan ryhmässä tiiminsä kanssa. Leinonen on menestynyt taloudellisesti teoksillaan ja pystynyt näin vastaamaan taiteilijoihin kohdis- tuvaan tulosvastuullisuuteen. Leinonen, itseni tavoin, on koko uransa ajan etsinyt erilaisia tapoja toimia taiteilijana. Paradoksaalisesti yhteiskunnan suunnalta kohdistuu taiteilijoi- hin valtava toimeentulon paine, mutta samalla uusia tapoja toimia taiteilijana myös kriti- soidaan voimakkaasti. Pia Houni ja Heli Ansio toteavat: ”Kuvataiteilijat kokevat paljon myös arvioiduksi tulemiseen liittyvää painetta. Kuten muillakin taiteilijaryhmillä, tämä paine on sekä sisäsyntyistä että ulkoista. Vastauksissa kuvataan paljon ammatillisen itse- tunnon puutetta. Omaan työhön uskomisen ja sen kyseenalaistamisen välillä tasapainoilu, huoli lopputuloksen onnistumisesta, suorituspaineet ja menestymisen paineet vaivaavat kuvataiteilijoita.” (Houni & Ansio 2013, 159.)

Taidetta arvioidaan myös rahoittajien taholta. Pia Bartsch pitää haastattelussani kuitenkin riittämättömänä sitä, että yhteisötaideteoksia arvioidaan usein esteettisin taidekriteerein, kuten muuta visuaalista taidetta. Bartsch sanoo: ”Saavutettu lopputulos sitoo yhteen kaikkien kokemukset ja yhteisen tiedon ja kasvattaa siten jokaista osallistujaa. Kun taideteosta luodaan yhteisöllisesti, oivallukset ulottuvat huomattavasti arkipäivän realiteetteja pidemmälle ja ovat jo itsessään merkityksellisiä. Voidaan siis todeta, että kokonaisuudessaan yhteisötaiteellinen prosessi pyrkii antamaan mahdollisuuden muuttaa toimintatapoja tulevaisuudessa”. Suuri ongelma Bartschin mielestä muodostuu siinä, miten saattaa teosta arvioivien tietoon se, mitä osallistujat prosessin aikana kokivat? Yhteisötaideteosten fyysinen, näkyvä lopputulos on usein harrastelijamainen ja taiteilijalla saattaa olla kiusaus vaikuttaa teoksen laadukkuuteen positiivisen rahoituspäätöksen toivossa. Tämä voi johtaa siihen, että rahoitetut projektit alkavat muistuttaa toinen toisiaan ja kasvamista ei tapahdu.

TAVOITTEENA OLEMISEN TILA

”Kaikki tähänastinen osaamiseni ja ymmärrykseni maailmasta tiivistyy Attempt to Maximize Photosynthesis -teossarjan kuviin. Teossarjan ja näyttelyn työstäminen oli nautinto. Pitkästä aikaa minulla oli tunne elämäni hallinasta. Tiesin täsmälleen mitä teen, ainoan hetken epävarmuutta koin näyttelyn avajaisia edeltävänä päivänä. Usein suuren työn jälkeen tuntuu, että ei ole mitään annettavaa. Minulla on kuitenkin tunne, että tämä on vasta alku. Kaipaen työhuoneelleni!”

Kuva 4. Attempt to Maximize Photosynthesis. Kuva: Sara Ilveskorpi

”Ahdistukseen, joka syntyy siitä, että et sovi joukkoon” todetaan lääkeyhtiö Carter-Walacen 50-luvun lääkemainoksessa. Susan Cain kertoo kirjassaan ahdistus- ja masennuslääkkeiden kehittyneen alun perin 1950-luvun Yhdysvaltojen häikäilemättömän kilpailuhenkisen ja hellittämättömän sosiaalisen yhteiskunnan sivutuotteena (2012, 42). Taide maailmassa on ollut aina kilpailua, mutta kilpailu on kuitenkin käyty lähinnä jokaisen taiteilijayksilön luovuuden ja taidon kesken. Taiteilijoilta ei ole aiemmin vaadittu sosiaalisia taitoja tai taitoa luoda ympärilleen brändiä, jolla myydä itseään. Se konkretia, ettet

sovi joukkoon, on tullut hyvin lähelle minua itseäni työskennellessäni taiteen uudella kentällä. Opinnäytetyön kirjoitusprosessin aikana olen kuitenkin ymmärtänyt, että tilanne ei ole minun itseni luoma, vaan laajempi yhteiskunnallinen ilmiö Suomen kulttuuripolitiikassa, jossa ei ole päätöksiä tehdessä välttämättä ajateltu vaikutuksia taiteilijan työhön tai taiteelliseen luovuuteen.

Kirjoittaessani opinnäytetyötäni on ollut todella helpottava havainto huomata, että en olekaan huono työssäni, vaan tietyt persoonallisuuden ominaisuudet tekevät työskentelystäni haasteellista nykyisellä taiteen kentällä. Tilanteen ymmärtäminen ja hyväksyminen on antanut itselleni luvan vaatia olemisen tilaa ympärilleni. Susan Cain kirjoittaa flowsta, olemisen tilasta: ”Flow syntyy usein olosuhteissa, jossa ihmiset saavuttavat riippumattomuuden sosiaalisesta ympäristöstä siinä määrin, että he eivät enää reagoi yksinomaan sen palkkioiden ja rangaistusten perusteella” (2012, 204). Itse flow toimii siis palkkiona kaltaisilleni introverteille. Flow-tilan saavutettuani pääsen parhaaseen lopputulokseen.

Cain puhuu myös ”optimaalisesta” kiihtymystasosta, jonka ymmärtämällä ihminen voi tietoisesti hakeutua omalle persoonallisuudelle sopiviin ympäristöihin (2012, 151). Taiteilijan uuden työnkuvan haasteet aiheuttavat kaltaisilleni introverteille varmasti liiallista kiihtymystasoa. Haluan kuitenkin ajatella niitä positiivisia asioita, joita yhteisötaide voi minulle tarjota. Yhteisöllinen työskentelytapa mahdollistaa hyvin erilaisia ulostuloja, kuin yksilötaiteessa on mahdollista ja erilaiset yhteisötaideprojektit ovat työllistäneet minua taiteilijana. Mahdollisuus toimiviin työskentelytiloihin on toiminut myöskin motiivina yhteisölliseen työskentelyyn. Tulevaisuudessa aion kuitenkin tehdä jatko-opintoja, esimerkiksi opiskella taidepedagogiaa. Se antaisi minulle luultavasti varmuutta ryhmien kanssa työskentelyyn.

Samanaikaisesti kirjallisen opinnäytetyöni kanssa olen työstänyt taiteellista opinnäytetyötäni. Taiteellisessa työssäni halusin keskittyä täysin itsenäiseen tekemiseen ja omaan yksityisnäyttelyn rakentamiseen, sillä minulla ei ole aiemmin ollut mahdollisuutta tämän kaltaiseen yksilösuoritukseen. Tämä taiteellinen työni toimii myös hyvänä vertailukohdana yhteisötaiteelliselle työskentelylle. Attempt To Maximize Photosynthesis -näyttelyn teokset syntyivät vuoden 2016 aikana. Ihastuin grafiikan opinnoissa fotopolymeeritek-

niikkaan, jossa saatoin hyödyntää aiempia valokuvauksen opintojani. Taiteellisen opin-
näytetyöni näyttely muodostui originaaleista fotopolymeerivedoksista ja installaatioista.
Halusin viedä teokset ja näyttelyn mahdollisimman kauas yhteisötaiteesta. Teoksia ja
näyttelysuunnitelmaa tehdessäni huomasin, kuinka helppoa ja varmaa työskentelyni lo-
pulta oli. En usko, että tämän varmuuden sai aikaan pelkkä yksin työskentely. Kyseessä
oli enemmänkin juuri aiemmin mainitsemani flow-tilaan pääseminen. Minulla oli tar-
peeksi aikaa prosessoida näyttelyteemoja ja pohdiskella eri vaihtoehtoja. Näin työskente-
lyyn liittyvät kompromissit, vastoinkäymiset ja epäonnistumisetkin muuttuivat mahdolli-
suuksiksi ilman ahdistusta. Näyttelyäni kootessa huomasin pohtivani teoksissa käyttä-
miäni teknisten ratkaisujen hyödyntämistä yhteisötaiteellisissa projekteissa. Voin vain to-
deta, kuinka tärkeää minulle on laajentaa ajatteluani ja ladata luovuuttani pelkästään kes-
kittymällä omaan työskentelyyni, se peilautuu suoraan yhteisötaiteelliseen työhön.

Mikä on yhteisö? Voiko yhteisö käsittää vain oman taiteilijayhteisöni Ateljé Tjuda Peda-
gogissa? Kuinka laajalle joukolle hyvinvoinnin tulisi jakautua, jotta se osoittaa yhteis-
kunnallista vaikuttavuutta? Olen omassa työskentelyssäni miettinyt usein näitä kysymyk-
siä. 1. Yhteisötaiteen triennaaliin osallistuvat taiteilijat ja järjestäjät muodostivat oman
yhteisönsä, jonka ehdoilla tapahtuma kuitenkin rakentui ja tapahtui. Osassa esityksiä ja
tapahtumia oli läsnä vain kulloisenkin taiteilijayhteisön jäseniä. Osallistuin itse esittävien
taiteiden läänintaiteilija Katriina Andrianovin yhteisöanimointi työpajaan. Osallistujina
tässä työpajassa oli vain taiteen ammattilaisia, vaikkakin se oli avoinna myös muille.
Workshopista muodostui erittäin mielenkiintoinen – me taiteilijat muodostimme yhdessä
samaa diskurssia käyvän taiteilijayhteisön – tosin kaikki omine mielipiteinemme.

Workshop oli meille osallistujille todella upea kokemus. Oli hienoa päästä kokemaan yh-
teisötaiteen tekemistä taiteilijana yhteisön jäsenenä, eikä niinkään ohjaajan tai mentorin
roolissa. Workshopissa omaksuttu luonnollisesti jakautuu ja rikastuttaa tulevia yhteisöjä,
joiden parissa me osallistuneet taiteilijat jatkossa työskentelemme. Mutta mikä tekee toi-
sista ryhmistä niin erityisiä, että heille täytyy erikseen suunnata yhteisötaidetta hyvin-
vointivaikutuksin? Ehkä *yhteisö* sana ansaitsisi kulttuuripolitiikassa laajemman merkityk-
sen, kun se nyt tuntuu käsittävän vain erityisryhmiä. Pirjo Roponen-Lunnas kirjoittaa:
”Taiteilijoiden toiminta viittaa usein yhdessä tekemiseen, joka ei tapahdu yhteisössä tai

tuota yhteisöä. Joskus kyseessä on yhteisöä laajemman ajattelun ja vuorovaikutuksen, yhteisen tilan (common space) luominen. Osallistava taidetoiminta luo usein tuota julkista tai yhteistä tilaa: osallistamisen voi tulkita taiteilijan tarjoamana mahdollisuutena osallistumiselle. Yhteinen tila viittaa politiikan teoriaan, jolloin voimme puhua myös yhteisen tiedostamisen prosesseista. Nähdäkseni osa yhteisötaiteesta sopii paremmin tähän ilmiöön – ei varsinaisesti kapeampaan ja vaativampaan yhteisö-ajatteluun. Yhteisössä tapahtuva taidetoiminta voi myös sitoutua laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin, yhteisen tilan luomiseen ryhmän tai yhteisön omasta näkökulmasta.” (Roponen-Lunnas 2013)

”On järjetön ajatus, että taiteiden tulisi maksaa itsensä takaisin. Samalla tavalla voitaisiin sanoa, että lääketieteen tai koulujen tulisi maksaa itsensä takaisin. Jos korkeakulttuuri häviää yhteiskunnasta, elämän merkityksellisyys kärsii niin pahasti, ettei tässä ole enää mitään järkeä”, sanoo Esa-Pekka Salonen (Mattila 2016). Mielestäni nykyisestä julkisesta taiteen rahoitusjärjestelmästä on tulossa itseään ruokkiva, koska se mittaa ja arvioi asetamiensa painopisteiden vaikutuksia mittarein, joita ei lopulta ole olemassa tai jotka eivät toimi soveltavien taiteiden kohdalla. Rahoitusjärjestelmä vesittää yhteisötaiteen idean, luovan prosessin tasavertaisuuden ja vuorovaikutuksen näennäisen hyvinvoinnin varjolla. Yhteisötaiteessa osallistujien ja taiteilijoiden tulisi päättää tavoitteista ja käsitellä eriäviä mielipiteitä yhdessä luovan prosessin aikana. Kuitenkin julkiset rahoitusmallit tekevät tämän hankalaksi, sillä taiteilijat joutuvat tekemään rahoitushakemukset usein yksin voimatta välttämättä kuulla osallistujia. Tilanne voisi muuttua oikeudenmukaisemmaksi taiteilijoita kohtaan, jos hyvinvointitaidetta ei rahoitettaisi ollenkaan julkisista apurahoista.

Kulttuuripolitiikkaa ohjaa yhteiskunnan paine taiteilijoiden toimeentulon siirtämisestä taiteilijoiden omalle vastuulle. Kuitenkin tuntuu, että nyt mennään sieltä, missä aita on matalin. Luin uutisen, jossa kerrottiin, että Lahden kaupunki palkkaa kahdeksan taiteilijaa työskentelemään yhteisötaiteilijoina (Kuosmanen 2016). Tämän kaltainen taiteilijoita työllistävä toiminta on tervetullutta ja se perään kuulutettu hyvinvointikin jakautuisi suuremmalle joukolle, ei vain erikseen määritellyille erityisryhmille. Jos jokainen Suomen kunta palkkaisi edes yhden yhteisötaiteilijan, työllistyisi välittömästi 313 taiteilijaa. Ja miksei taiteilijoita voisi nähdä tulevaisuudessa työskentelemässä myös yrityksissä? Kun

osa taiteilijoista työllistyisi kunnissa ja yrityksissä, niin apurahoja jäisi vastaavaksi enemmän jaettavaksi ilman palkkatyötä olevien taiteilijoiden kesken. Tämä saattaisi tasapainottaa taiteilijoiden uuden työnkuvan haasteita.

Kirjallinen sekä taiteellinen opinnäytetyöni on antanut minulle mahdollisuuden tarkastella itseäni taiteilijajaksilöinä ja taideyhteisön jäsenenä yhteiskunnassamme. Minusta tuntuu helpommalta määritellä itseni tekijänä taiteen kentällä. Kulttuuripolitiikan realiteetit ja vaatimukset taiteilijaa kohtaan avautuivat aluksi raadollisina. Ymmärrys tästä tuntuu kuitenkin lohdulliselta ja vahvistaa ammattitaitoa. Vielä enemmän tajuan, kuinka tärkeä osa taide on ihmisen identiteettiä. Taide on tutkivaa ja pohdiskelevaa kaiken pinnallisuuden keskellä. Taide on yhteiskunnan peili. Taide arvostaa ja hyväksyy myös yhteiskunnan hiljaiset puurtajat. Taide antaa uppoutua olemisen tilaan, joka luo merkityksiä elämäämme.

LÄHTEET

Cain, S. 2012. Hiljaiset- introverttien manifesti. Suom. Peuranpuro, L. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Feinik, P. 2011. Taiteen moniottelijat. Suomalaisten ammattitaiteilijoiden työnku-
van muotoutumisen odotukset sekä asenteet managerointiin ja liiketoimintaosa-
miseen. Pro gradu-tutkielma. Kulttuuripolitiikanohjelma. Jyväskylä: Jyväskylän
Yliopisto.

Forsell, J. 2009. Temperamenttitukija tasasi ympäristön ja perimän puntit. Tiede
8/2009.

Herranen, K. & Houni, P. & Karttunen, S. 2013. Pitäisi laajentaa työalaansa.
Kuvataiteilijan ammattirooli ja osaamistarpeet tulevaisuuden työelämässä.
Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäitiö Cupore. (Cupore julkaisuja 21.)
Viitattu 9.9.2016 http://www.cupore.fi/documents/Cuporejulkaisuja21_2013.pd.

Houni, P & Ansio, H. 2013. Taiteilijan Työ- taiteilijan hyvinvointi taidetyön muu-
toksessa. Helsinki: Työterveyslaitos.

Hyvönen, L. 2008. Ammatti-identiteetin muodostuminen uudelleen koulutuk-
sessa ja uudessa ammatissa. Pro gradu- tutkielma. Kasvatustieteiden laitos.
Tampere: Tampereen yliopisto.

Kuosmanen, I. 2016. Lahti palkkaa kahdeksan taiteilijaa. Etelä-Suomen Sano-
mat. Viitattu 12.11.2016 <http://www.ess.fi/uutiset/kulttuurijaviihde/art2318835>.

Nevalainen, M. 2016. Mitä olen oppinut: Hannu Väisänen. Apu 7.4.2016. Viitattu
8.8.2016 <http://www.apu.fi/artikkeli/mita-olen-oppinut-hannu-vaisanen>.

Mattila, M. 2016. Kansallisoopperaan kiinnitetty Esa-Pekka Salonen: ”On järjetön ajatus, että taiteen tulisi maksaa itsensä takaisin”. Yle uutiset 19.8.2016. Viitattu 19.8.2016 <http://yle.fi/uutiset/3-9105595>.

Roponen-Lunnas, P. 2013. Kohtaamisen taide- yhteisötaiteen ideaaleja ja käytäntöjä. Tahiti 04/2013. Viitattu 25.8.2016 <http://tahiti.fi/04-2013/dossier/kohtaamisen-taide-%e2%80%93-yhteisötaiteen-ideaaleja-ja-kaytantoja/>.

Suomen Kulttuurirahasto. Viitattu 12.9.2016. <https://skr.fi/fi/taidetta-hoitolaitoksiin>.

Taiteen Edistämiskeskus. Viitattu 12.9.2016. <http://www.taike.fi/fi/apurahat-ja-avustukset>.

Tottelemattomuuskoulu. Kiasma. Helsinki. 4.9.2015 – 31.1.2016.

VASTAAN+OTTO. Kemiönsaaren tapahtumasivu. Viitattu 28.8.2016. <https://www.facebook.com/events/940991129348533/>.

